

ПРОБЛЕМА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ ЯК СКЛАДОВА ДЕВІАНТНОСТІ

В данной статье рассматривается как агрессия, агрессивность становятся в будущем основной причиной для проявления девиантного поведения подростков; как жестокость и агрессивное поведение вызывают конфликтные ситуации в школьном коллективе.

In given clause is considered as aggressive, aggression become in the future the basic reason for display deviation of behaviour of the teenagers; as the cruelty and aggressive behaviour are caused with disputed situations in school collective.

Проблема поширення злочинності, різного роду конфліктів, війн, в сучасному світі обумовлює необхідність та актуальність наукового вивчення проблеми агресивної поведінки людини. Особливо актуальним вивчення цього феномену є для майбутніх педагогів, оскільки під час майбутньої роботи за фахом вони будуть змушені неодноразово зіштовхуватися з проблемами агресивної поведінки людей, зокрема, молоді.

Наше завдання: розглянути як агресія, агресивність стають у подальшому першопричиною для прояву девіантної поведінки підлітків; як жорстокість та агресивна поведінка викликають конфліктні ситуації у шкільному колективі.

Даною проблемою займалися такі вчені-дослідники: О.Ю.Дроздов, Є.В.Зманівська, І.С.Кон, Л.В.Кондрашова, М.А.Скок, М.І.Рожков та інші.

Принципово важливо, що різні форми девіантної поведінки мають загальні властивості, які є критерієм приналежності до групи девіацій. Однією з таких суттєвих ознак була визнана деструктивність – руйнування. Дійсно, девіантна поведінка в цілому призводить до руйнування будь-чого (здоров'я, відносин, особистості, суспільного порядку) іноді – до переривання самого життя.

Як відомо, деструктивність, у свою чергу, тісно пов'язана з такою базовою людською характеристикою як агресія. Вся історія людського життя доводить, що агресія є

невід'ємною частиною життя особистості і суспільства. В свою чергу, жорстокість і агресія завжди були характерними якостями групової поведінки підлітків і юнаків. Це і жорстоке групове суперництво, боротьба за владу, боротьба (іноді без правил) за сфери впливу між різними групами підлітків, і так звана "немотивована агресія", спрямована часто на зовсім невинних, сторонніх людей.

Життя засвідчує, що повністю застрахувати людину від здійснення агресивних вчинків неможливо (не кажучи вже про те, що в сучасному світі це не є необхідним), оскільки агресія викликається комплексом різних факторів, зокрема ситуативних, повністю передбачити які неможливо. Саме тому агресія може бути – і є – продуктом як агресивних, так і неагресивних за характером індивідів.

У перекладі з латинської мови "агресія" означає "напад". У сучасному світі термін "агресія" вживають дуже широко. Даний феномен пов'язують і з негативними емоціями (наприклад, гнівом), і з негативними мотивами (наприклад, прагнення нашкодити), а також з негативною установкою (наприклад, расовими упередженнями) і руйнівними діями.

Є.В.Зманівська підтримує думку психологів і стверджує, що під агресією розуміють тенденцію (прагнення), що проявляється в реальній поведінці чи фантазуванні, з метою підпорядкування собі інших чи домінування над ними [1,83]. Дана тенденція носить універсальний характер, а сам термін "агресія" в цілому носить нейтральне значення. По суті агресія може бути як позитивною, так і негативною, що орієнтована на задоволення агресивного потягу самого по собі.

І.С.Кон стверджує, що підліткова агресія – частіше всього результат загальної озлобленості і заниженої самооцінки в результаті пережитих життєвих невдач і несправедливості (покинув батько, незадовільні оцінки у школі тощо). Витончену жорстокість нерідко проявляють також жертви гіперопіки, розпещені "маміні синки", які не мали в дитинстві можливості вільно експериментувати і відповідати за свої вчинки; жорстокість для них – своєрідний сплав помсти, самоствердження і одночасно самоперевірки: мене всі вважають слабким, а я ось що вмію! [2,241].

Підліткові та юнацькі акти вандалізму і жорстокості, як правило, здійснюються спільно, у групі. Роль кожного в окремоті при цьому як би стирається, особиста моральна відповідальність усувається ("А що я? Я – як всі!"). Разом здійснюючи антисоціальні дії, укрплюють почуття групової солідарності, що іноді доходять в момент дії до стану ейфорії, яку потім, коли порушення проходить, самі підлітки нічим не можуть пояснити.

Найбільш звичними проявами агресії вважаються конфліктність, лихослів'я, тиск, примус, негативне оцінювання, погроза або застосування фізичної сили. Скриті форми агресії виражаються у відході від контактів, бездіяльності з метою нашкодити будь-кому, спричиненні шкоди собі й самогубстві.

У змістовому плані ведучими ознаками агресивної поведінки, на думку Є.В.Зманівської, можна вважати такі його прояви, як:

- виражений потяг до домінування над людьми і невикористання їх у своїх цілях;
- тенденція до руйнування;
- направленість на заподіяння шкоди навколишнім людям;
- схильність до насилля (заподіяння шкоди) [1,86].

Узагальнюючи всі перераховані причини, можна говорити про те, що агресивна поведінка особистості має на увазі будь-які дії з вираженими мотивами домінування.

Здається очевидним той факт, що агресія і девіантна (деліквентна) поведінки взаємопов'язані. Дійсно протизаконні дії у більшій мірі супроводжуються агресивними діями. Це можуть бути корисні злочини, в яких агресія носить інструментальний характер, тобто є досягненням будь-якої мети (вбивство для отримання житла, фізичне насилля при пограбуванні, загроза з метою вимагання грошей). У випадку інших, насильницьких, злочинів відповідно проявляється вороже поводження. Насилля в цілому як найбільш небезпечна форма агресивної поведінки забороняється законом і контролюється державою.

Є.В.Зманівська зазначає, що взаємозв'язок між деліквентною поведінкою особистості і агресією неоднозначні. Агресивна поведінка, що досягла рівня порушення закону, перш

за все може бути наслідком наслідування [1,93]. В якості прикладу для наслідування можуть виступати родичі, батьки, ровесники, інші значимі люди. Особливу роль у підтриманні агресивної поведінки відіграє деліквентна субкультура. Асоціальна група, банда, врешті решт, місця позбавлення волі – всі ці соціальні інститути формують стійку агресивну поведінку.

В інших випадках агресивна протиправна поведінка може бути невротично обумовлена, наприклад, якщо вона мотивується сильною тривожністю і неусвідомленим почуттям вини. Схильність до протизаконних дій також спостерігається у випадку антисоціальної спрямованості особистості, для якої вороже ставлення до інших людей є стилем життя. Наступна форма агресивної поведінки може бути пов'язана з органічними порушеннями нервової системи. Такий правопорушник схильний до насилля у більшості випадків внаслідок афективності, загострення на переживаннях, імпульсивності чи інтелектуального зниження. Окрему незначну групу правопорушників складають також ті психопатичні хворі, хвороба яких супроводжується несподіваними немотивованими сплесками агресії (що рідко пов'язано з їх стійкою антисуспільною спрямованістю).

Джерелом девіантної (деліквентної) поведінки служить зневага до особистості, байдужість до її успіхів, досягнень, приниження почуття власної гідності учнів. Всі вище перераховані показники стають у подальшому причиною для виникнення конфліктів та конфліктних ситуацій у шкільному колективі.

Л.В.Кондрашова наголошує, що причини виникнення конфліктів у шкільному житті досить різноманітні. До них відносяться:

- відсутність відвертості і відкритості у спілкуванні педагога з учнями;
- відсутність об'єктивної самооцінки та оцінки інших;
- невміння сполучати педагогічну взаємодію і взаємодію в системі відношень “вчитель-учень”;
- невміння переживати почуття відповідальності за кожного;
- очікування прояву несправедливості у відносинах “вчитель-учень”;

- відсутність традицій у колективі;
- невміння організовувати вільний час і дозвілля школярів, недооцінка чи ігнорування почуття гумору при цьому;
- зневага до таємниць і секретів учнів, відсутність обміну думками вчителя і учнів у загальних питаннях і проблемах, що хвилюють учнів [2,208].

Наслідком конфліктних ситуацій, агресії, непорозумінь між членами шкільного колективу є дитячі неврози. Спостереження за поведінкою школярів свідчить про різноманітність форм дитячих неврозів, до яких належить стан напруженості, манія несправедливих образ і переслідувань, озлобленість, напускна безтурботність, байдужість, страх перед вчителями, батьками, жорстокість, агресивність. Все це заважає нормальним відношенням особистості з іншими людьми.

Незадоволення потреб викликає різні за ступенем інтенсивності фізичні, фізіологічні і соціальні напруження і дискомфорт учнів. Цей процес пов'язаний з цілим рядом негативних емоцій, які призводять до виникнення депресій, фрустрації чи до почуття подавленості, пригніченості, незахищеності. Ігнорування потреб учнів може викликати гнів, образу, роздратування, непослух. У повсякденному житті розрізняють корисні і некорисні конфлікти. Корисні конфлікти допомагають розкрити і тим самим змінити нездорові відносини у дитячому колективі.

Все це служить причиною виникнення конфліктів та конфліктних ситуацій у педагогічному процесі. Будь-яка діяльність пов'язана з подоланням труднощів. Цей процес вимагає окремих зусиль, нервового напруження, затрат фізичних і духовних сил. Тому вчитель повинен вчити учнів переборювати труднощі, які в житті людини неминучі.

Таким чином, агресія як внутрішня спонукальна тенденція – це невід'ємна частина особистісної динаміки (як у нормі, так і при порушеннях різного ступеня вираженості). Агресивність як схильність людини проявляти цю тенденцію у формі конкретних внутрішніх і зовнішніх дій – індивідуальна особливість. Необхідно вчасно виявити причини агресивної поведінки у підлітків та сприяти тому, щоб усунути в

майбутньому переростання агресії в інші форми девіантної поведінки).

Важливе завдання вчителя виявити прояв агресії у підлітків в шкільному колективі, що може призвести до конфліктів. Зменшення конфліктних ситуацій у шкільній практиці – важливе практичне завдання, яке сприяє зменшенню дитячих неврозів.

У вирішені проблеми використані підходи А.Клим-Климашевської

Література

1. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 288 с.
2. Кон И.С. Психология ранней юности.– М.: Просвещение, 1989.– 255с.
3. Кондрашова Л.В. Превентивная педагогика: Учебное пособие. – К.: Вища школа, 2005. – 231 с.
4. Скок М.А., Дроздов О.Ю. Вивчення проблем агресивної поведінки як метод профілактики агресії серед молоді (з досвіду впровадження та викладання спецкурсу „Психологія агресивної поведінки”) //Актуальні проблеми психології /За ред Максименко С.Д., Карамушки Л.М. – К.: Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України, 2002. – Т.1, частина 5. – С.145-152.

*Dr. Tamara Zacharuk
Akademia Podlaska
Siedlce, Litva, Vilnos*

OKRUCIEŃSTWO W MEDIACH ZAGROŻENIEM DLA DZIECI I MŁODZIEŻY

The most important social problem is showing violence in the media. Watching by children that pictures of terror, cruelty, content with high emotional tension, makes them being in fear conditions, have nightmares and being impel excessively.

Okrucieństwo jest pojęciem szerokim. Jego definicja, „ którą zawdzięczamy antykowi przechodziła z upływem stuleci